

Individuální textový profil: korpusově založený výzkum idiolektu

The individual textual profile: a corpus-based study of idiolect

Bc. Marek Leško

Posudek vedoucí diplomové práce

Předložená diplomová práce si klade především metodologické cíle: testuje možnost popisu idiolektu metodami korpusové lingvistiky. Jako objekt zkoumání byl zvolen jazyk prezidentského kandidáta Baracka Obamy ve specifické situaci předvolebních televizních debat v roce 2008.

Studium idiolektu nepatří k oblastem, v nichž by se korpusově založené metody uplatňovaly často. Brání tomu obvykle nedostatek reprezentativních textů a jejich heterogenní povaha (závislost vyjadřování na situaci), což komplikuje také volbu textů, na jejichž pozadí by bylo možné idiolekt zkoumat. Výjimkou jsou literárně zaměřené a forenzní studie. Se znalostí těchto problémů si autor zvolil vhodně předmět své analýzy – pro potřeby diplomové práce vymezuje idiolekt velmi úzce, jako řečový projev mluvčího v jednom specifickém typu komunikativní situace. Ze stejné situace – předvolební televizní diskuse – čerpá také texty, s nimiž je Obamův projev kontrastován. Referenční korpus tvoří vystoupení ostatních prezidentských kandidátů v těchto debatách v letech 2000, 2004 a 2008.

Zvolenou metodu lze popsat jako metodu typu „corpus-driven“, kdy badatel přistupuje ke zkoumaným textům bez výchozích hypotéz a postupuje směrem „zdola nahoru“, kombinuje kvantitativní a kvalitativní analýzu údajů získaných statisticky založenými metodami. Výchozím bodem analýzy Obamova idiolektu je vymezení klíčových (statisticky významných) slov ve studovaném korpusu na pozadí korpusu referenčního. Jako statistickou metodu zvolil autor vzhledem k malé velikosti korpusu log-likelihood, stanovená hodnota pravděpodobnosti vedla k určení 37 klíčových slov Obamova korpusu. Každé z nich bylo dále zkoumáno pomocí tří technik: kolokací, „lexical bundles“ (shluků) a detailního rozboru konkordancí. Tady spatřuji významné pozitivum práce. Zatímco první krok je v podstatě kvantitativní, kombinace dalších analytických metod vede vždy důsledně k funkční interpretaci zjištěných výsledků. Autor demonstruje, že obvyklé dělení klíčových slov na vlastní jména, lexikální slova (indikátory obsahu) a gramatická slova (indikátory stylu) je nedostatečné právě z hlediska funkce klíčových slov. Ukazuje, že vhodnější je rozlišovat lexikální slova, která mají vztah k obsahu a ta, která souvisejí se stylem zkoumaného projevu, podobně jako slova gramatická. Z hlediska popisu Obamova idiolektu jsou významné stylové indikátory obou typů. Po jejich podrobném rozboru mohl autor práce vymezit některé typické rysy projevů Baracka Obamy v předvolebních debatách: explicitní prostředky organizace textu, nepřímý způsob vyjadřování a konstrukce mluvčího jako části širšího celku, prezentace budoucnosti jako předvídatelné nebo plánované, formálnější projev než u ostatních diskutujících. Pokud jde o testovanou metodu, ukázala

diplomová práce, že k zachycení typických rysů idiolektu stačí i relativně malý korpus textů jednoho mluvčího, pokud je vhodně zvolen korpus referenční a pokud výzkum nezůstane jen u kvantitativních statistických metod, ale pomocí jejich kombinace sleduje funkční využití typických prostředků.

Vystupují tak do popředí větší „vzorce“ s variacemi, které lze interpretovat ve vztahu ke sledovanému idiolektu a strategiím, které mluvčí v dané situaci uplatňuje. Autorovi diplomové práce nejde jen o celkový přístup. Testuje různé metodologické možnosti na jednotlivých stupních analýzy – vedle už zmíněné volby statistické metody stanovení klíčových slov v závislosti na velikosti korpusu porovnává autor mj. výsledky pro lematizovaný a nelematizovaný korpus a posuzuje přínos morfologického značkování korpusu pro tento typ výzkumu. V této souvislosti je třeba zmínit i technickou stránku prezentovaného výzkumu – autor samostatně sestavil pro potřeby práce Obamův a referenční korpus, provedl s využitím vhodných nástrojů jejich lematizaci a morfologické značkování a osvojil si nástroje pro práci s těmito různými verzemi korpusů. Také prezentace výsledků je jasná a přehledná; jako dobré řešení se mi jeví oddělení metodologických poznatků a popisu charakteristických rysů zkoumaného idiolektu v závěru práce.

Závěr

Předložená diplomová práce nejen splnila zadání, ale přinesla i zajímavé nové poznatky. Doporučuji ji k obhajobě a předběžně ji hodnotím jako výbornou.

V Praze 24. srpna 2012

PhDr. Markéta Malá, Ph.D.